

activities; consider improving the style of leadership in accordance with the requirements of time, etc.

Key words. Management style, leader, formation, efficiency management, liberal, authoritarian, democratic, successful and unsuccessful leader.

Отримано 01.02.2018

УДК 378.011.3-364.43:364.658

А. О. Волошановська
voloshanovskaaa@gmail.com

В. І. Співак
fksp@ukr.net

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Волошановська А. О., Співак В. І. Діагностика готовності майбутніх соціальних працівників щодо роботи з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах. На сьогоднішній день жодна українська сім'я не застрахована від складних життєвих обставин. Адже проблеми сьогодення лише підсилюють сімейні конфлікти, а неготовність членів сімей визнати кризові ситуації у своїй родині і долати свої сімейні проблеми ні самотійно, ні з допомогою соціально-психологічних фахівців призводить до загострення, як міжособистісних конфліктів між членами сім'ї, так і асоціальних проблем, яких сім'я не може самотійно подолати і в результаті опиняється в складних життєвих обставинах.

Статистичні дані СЖО у межах нашого міста є досить не втішними, так як спостерігається щорічне збільшення кількості сімей з складними життєвими обставинами. Згідно статистики у 2015 році на обліку в Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді перебувало 316 сімей, як таких, які зазнають складних життєвих обставин, у 2016 році – 325 сімей, а у 2017 році –

342 сім'ї перебувають у складних життєвих обставинах, у яких мешкає 1077 людей, з них 646 осіб старше 18 років і 431 дитина, віком до 18 років. На наш погляд це достатня кількість осіб, які в силу своїх обставин не взмозі подолати складні життєві обставини і потребують висококваліфікованої допомоги зі сторони спеціалістів. Тому виникає необхідність зясувати рівень готовності майбутніх працівників соціальної сфери працювати з категоріями сімей в СЖО.

У статті наведена характеристика дослідження процесу підготовки спеціалістів по соціальній роботі з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, яке дає змогу визначити у майбутніх соціальних працівників рівень знань, умінь і навичок по запобіганню, мінімізації і подоланню складних життєвих обставин у сім'ї.

Ключові слова: соціальний працівник, сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, підготовка спеціалістів.

Волошановская А. О., Спивак В. И. Диагностика готовности будущих социальных работников по работе с семьями, которые оказались в сложных жизненных обстоятельствах. На сегодняшний день ни одна украинская семья не застрахована от сложных жизненных обстоятельствах. Ведь проблемы современности лишь усиливают семейные конфликты, а неготовность членов семей признать кризисные ситуации в своей семье и преодолеть свои семейные проблемы ни самостоятельно, ни с помощью социально-психологических специалистов приводит к обострению, как межличностных конфликтов между членами семьи, так и асоциальных проблем, которых семья не может самостоятельно преодолеть и в результате оказывается в сложных жизненных обстоятельствах.

Статистические данные СЖО в пределах нашего города является весьма не утешительными, так как наблюдается ежегодное увеличение количества семей со сложными жизненными обставинами. Согласно статистике в 2015 году на учете в Центре социальных служб для семьи, детей и молодежи находилось 316 семей, как таковых, которые испытывают сложных жизненных обстоятельствах, в 2016 году – 325 семей, а в 2017 году – 342 семьи находятся в сложных жизненных обстоятельствах, в которых

проживаєт 1077 человек, из них 646 человек старше 18 лет и 431 ребенок в возрасте до 18 лет. На наш взгляд это достаточное количество лиц, которые в силу своих обстоятельств не в состоянии преодолеть сложные жизненные обстоятельства и нуждающихся в высококвалифицированной помощи со стороны специалистов. Поэтому возникает необходимость выяснить уровень готовности будущих работников социальной сферы работать с категориями семей в СЖО.

В статье приведена характеристика исследования процесса подготовки специалистов по социальной работе с семьями, оказавшимися в сложных жизненных обстоятельствах, которое позволяет определить у будущих социальных работников уровень знаний, умений и навыков по предотвращению, минимизации и преодолению сложных жизненных обстоятельств в семье.

Ключевые слова: социальный работник, семья, оказавшиеся в сложных жизненных обстоятельствах, подготовка специалистов.

Соціальний працівник – це посередник між суспільством, соціальною групою, сім'єю та індивідом. Він має відповідну професійну підготовку для надання соціальної допомоги по вирішенню різного роду соціальних проблем. Вимоги до соціального працівника, як до спеціаліста є досить високими. Він мусить володіти фаховими знаннями з психології, соціології, психіатрії, знати законодавство, теорії та методи соціальної роботи, уміти спілкуватися та надавати інформацію, оцінювати потреби та представляти інтереси людини, створювати “мережу допомоги” та керувати процесом допомоги [1, с. 117]. Головна задача соціального працівника – в тому, щоб допомогти громадянам, сім'ї, соціальним групам, що опинилися у скрутному становищі, розібратися в ситуації і знайти вихід, використовуючи особисту ініціативу, власну працю та наявні ресурси. Враховуючи те, що соціальний працівник в якійсь мірі має бути універсальним фахівцем, багато чого знати і вміти, виникає загроза підготовки спеціаліста широкого профілю, якому буде бракувати знань для роботи у вузькій спеціалізації. Тому, ми вирішили провести діагностику готовності майбутніх соціальних працівників щодо роботи з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, так як на сьогоднішній день проблема сімей з СЖО загострюється, адже

спостерігається щорічне зростання кількості даних сімей. Згідно статистики у 2015 році на обліку в Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді перебувало 316 сімей, як таких, які зазнають складних життєвих обставин, у 2016 році – 325 сімей, а у 2017 році – 342 сім'ї перебувають у складних життєвих обставинах, у яких мешкає 1077 людей, з них 646 осіб старше 18 років і 431 дитина, віком до 18 років. На наш погляд це достатня кількість осіб, які в силу своїх обставин не в змозі подолати складні життєві обставини і потребують висококваліфікованої допомоги зі сторони спеціалістів.

Різні аспекти підготовки спеціалістів по роботі з сім'ями, які перебувають в СЖО досліджували такі науковці, як: А.Й. Капська, М.П. Лукашевич, І.І. Мигович, О.М. Мороз, Т.В. Семигіна, та ін.

Метою нашої статті є визначення рівня підготовки майбутніх соціальних працівників, щодо роботи з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

В рамках нашого дослідження ми здійснили аналіз навчального плану підготовки магістра соціальної роботи за спеціальністю соціальне забезпечення та провели анкетне опитування студентів магістрантів соціальної роботи на визначення необхідних знань по роботі з сім'ями, які перебувають в СЖО. Базою дослідження є кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка.

Проаналізувавши навчальний план підготовки магістрів соціальної роботи, можна стверджувати, що всі навчальні дисципліни, діляться на нормативні та вибіркові, нормативні включають в себе дисципліни загальної підготовки та професійної, а до вибірових відносяться лише дисципліни професійного характеру. Загальний обсяг годин для підготовки магістрів соціальної роботи налічує 2700 години, з них завчальним заняттям виділяється 774 години, а самостійній та індивідуальній роботі – 1926 годин. Отже, кількість часу виділена на самостійне опрацювання навчального матеріалу значно більша від аудиторних занять, це дає можливість з одної сторони навчити студентів самостійно здобувати необхідні знання, що є позитивною стороною, а з іншої сторони може спонукати до розслаблення студента здобувати професійні знання і в майбутньому призведе до халатності або браку знань, умінь і навичок у роботі, що є негативною стороною. Що стосується характеристики дисциплін,

які читаються для підготовки майбутніх соціальних працівників, то в основному вони мають нормативно-правовий та соціально-управлінський характер, і здебільшого направлені на вивчення різних технологій, напрямів та методів роботи у соціальній сфері. Також простежуються дисципліни соціально-психологічного характеру. Окрему увагу приділяється діагностиці, інноваційним технологіям, маркетингу та соціальній експертизі у сфері соціального обслуговування, так як на ці теми виділені окремі дисципліни. Отже, можна стверджувати, що підготовка майбутніх соціальних працівників направлена на всесторонній розвиток спеціаліста, адже здебільшого студент здобуває знання у загальному контексті по роботі в соціальній сфері, вивчаючи набір технологій напрямів та методів роботи підходящих для своєї професії та здобуває мастерство управліти людськими ресурсами. Це в якійсь мірі є позитивним фактором, так як набір навиків по різних технологіях і методах роботи завжди стане у нагоді працюючи у будь-якій галузі соціальної сфери. Проте така підготовка спеціалістів не дає конкретного уявлення по роботі з окремими категоріями населення, тому приходячи на роботу, молодий спеціаліст має великий запас знань, умінь і навичок соціальної роботи в загальному контексті, а конкретизувати свої знання для роботи з визначиною категорією клієнтів, у нашому випадку з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах, зазвичай не може.

Опрацювавши результати анкетного опитування, ми визначили наявність необхідних знань умінь і навичок у студентів-магістрів соціального забезпечення, щодо роботи з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах. Респондентами нашого дослідження виступили студенти-магістри Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, спеціальності соціальне забезпечення 1 та 2 курсу навчання. Вибірка дослідження становила 20 студентів. Опрацювавши отримані результати, ми прийшли до наступних висновків.

На запитання «Як на Вашу думку трактується поняття складні життєві обставини?» 35% (7 осіб) опитаних СЖО розуміють, як важкі ситуації у сім'ї, такі як проблеми із здоров'ям, інвалідність, жорстоке поводження з дітьми, складне матеріальне становище; 30% (6 осіб) студентів відповіли, що СЖО трактується, як

обставини, які не дозволяють людині повноцінно функціонувати у суспільстві; для 25% (5 осіб) респондентів СЖО – це обставини, які людина не може подолати самотійно, та 10% (2 осіб) магістрів соціальної роботи не змогли розкрити поняття складні життєві обставини. Дана характеристика вказує на те, що майже всі студенти в загальному розуміють, що таке складні життєві обставини, але повної відповіді не дав жоден студент. Проте, якщо всі відповіді скласти то вийде повне значення СЖО, адже це перелік обставин, які людина чи сім'я не в змозі подолати самотійно і які спричинюють її соціальну дезадаптацію. Також існує незначний відсоток студентів-магістрантів, які взагалі не змогли розкрити суть поняття складні життєві обставини.

Студентам-магістрам було запропоновано перелік причин, які спричиняють складні життєві обставини, проте не всі причини були взяті із переліку обставин СЖО затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013. Отже, серед лідерів виявилися причини: відсутності житла придатного для проживання, так вважає 13% опитаних; тривалої хвороби, встановленої інвалідності, такої думки 11% респондентів; та відсутності постійного місця роботи, з цим згідні 10% студентів, а також по 9% набрали причини пов'язані із захворюванням одного з членів сім'ї, жорстоке поводження з дитиною у сім'ї, та стихійне лихо. А найменш значимі причини СЖО на думку студентів – це відібрання у батьків дитини без позбавлення батьківських прав, так думає 5% опитаних, і по 3% мають причини психологічної напруженості між членами сім'ї, та багатодітність. Таким чином, студенти крім офіційних обставин обирали прості причини такі, як захворювання особи, багатодітність, психологічна напруженість у сім'ї та смерть одного із членів родини, за те причину дискримінації осіб, яка передбачена законодавством жоден студент не обрав. Більше з того, проста причина захворюваності члена сім'ї згідно опитаних, виявилася серед лідерів причин СЖО, а от відібрання у батьків дитини без позбавлення батьківських прав, яка в більшості випадків і спричиняє появу складних життєвих обставин у сім'ї, за даними дослідження стала аутсайдером серед причин СЖО. Тому, можна вважати, що майбутні соціальні працівники не досконало орієнтуються в обставинах СЖО, навіть тих котрі затверджені законодавством України. Безпосередньо обрані студентами причини такі, як захворювання члена сім'ї,

багатодітність та психологічна напруженість в деякій мірі може негативно відображатися на мікрокліматі сімей, але не є вагомими причинами появи СЖО.

За допомогою таблиці 1 можна охарактеризувати рівень обізнаності студентами потенційних отримувачів соціальних послуг з причин виникнення складних життєвих обставин.

Таблиця 1

Визначення потенційних клієнтів соціальних послуг з причин виникнення складних життєвих обставин.

№	Потенційні отримувачі соціальних послуг з причин виникнення СЖО	К-сть опитаних
1.	Інваліди та діти-інваліди;	19 осіб
2.	Безробітні;	18 осіб
3.	Опікуни (піклувальники) дітей, розлучених із сім'єю;	16 осіб
4.	Особи, у тому числі діти, які постраждали від насильства;	13 осіб
5.	Одинока матір (батько);	12 осіб
6.	Особи, у яких діти перебувають в інтернатних закладах;	7 осіб
7.	Батьки, які ухиляються від виконання батьківських прав;	5 осіб
8.	Члени сімей, які ведуть аморальний спосіб життя;	5 осіб
9.	Діти, розлучені з сім'єю, які не є громадянами України (біженці)	5 осіб
10.	Засуджені до покарання у виді обмеження волі;	4 особи
11.	Батьки у яких діти відібрані без позбавлення батьківських прав;	4 особи
12.	Особи, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини.	3 особи

Отже, варто відзначити, що майже всі опитані вважають, що потенційними клієнтами виникнення СЖО, є інваліди і діти-інваліди, безробітні та опікуни (піклувальники), а менш значимими виявилися засуджені до покарання у виді обмеження волі, батьки, у яких діти відібрані без позбавлення батьківських прав та особи, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини. Дані

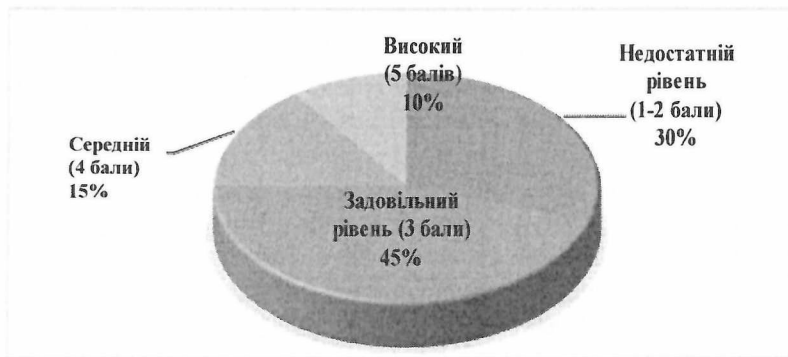
результати підтверджують низький рівень обізнаності майбутніх соціальних працівників серед потенційних отримувачів соціальних послуг з причин виникнення СЖО. Адже більшість студентів до потенційних клієнтів обрали інвалідів, безробітних та опікунів, і якщо останніх можна вважати потенційними клієнтами соціальної роботи з виникнення СЖО у сім'ї, то перших два види клієнтів малоймовірно підпадають під категорію клієнтів з СЖО, так вони є безпосередніми клієнтами соціальної роботи, але у інших напрямках. Особи з обмеженими функціональними можливостями прямі клієнти соціального захисту населення, а безробітні вважаються клієнтами центру зайнятості. Проте категорії осіб, які є не лише потенційними клієнтами отримувачів соціальних послуг з причин виникнення СЖО, а є групами ризику з даного напрямку роботи, такі як засуджені; батьки, у яких діти відібрані без позбавлення батьківських прав; особи, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини; батьки, які ухиляються від виконання батьківських обов'язків; та члени сімей, які ведуть аморальний спосіб життя, стали для респондентів менш значимими. Це є негативним аспектом у підготовці спеціалістів соціальної роботи.

Відповідаючи на питання «Яка обов'язкова складова необхідна для визначення стратегій втручання соціальної допомоги спрямованої на подолання СЖО сім'ї» 40% опитаних вважають, що обов'язковою складовою є оцінка потреб дитини та її сім'ї, 35% студентів стверджують, що даною складовою є обстеження житлово-побутових умов, а 25% думають, що необхідний аналіз мікроклімату сім'ї. Отже, більша кількість опитаних правильно відповіла на запитання, так як ключовою складовою у визначенні стратегій втручання і необхідності надання допомоги сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах є аналіз потреб клієнта, проте додатковою складовою вважається обстеження житлово-побутових умов проживання сім'ї, що є також правильною відповіддю. Але є відсоток студентів, які не володіють достовірною інформацією по роботі з даною категорією сімей.

Що стосується питання нормативно-правового характеру, то всі опитані стверджують, що нормативно-правове регулювання сімей, які опинилися в СЖО регулюється переважно Міністерством соціальної політики України, що є правильною відповіддю.

В ході нашого дослідження респондентам потрібно було запропонувати напрями та методи роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, проте 65% (13 осіб) студентів-магістрантів не змогли згадати жодного напрямку і методу роботи з даною категорією сімей, і лише 35% (7 осіб) опитаних запропонували деякі напрями та методи роботи для сімей з СЖО а саме: консультування, інформування, тренінги, бесіди, інспектування, патронаж та соціальний супровід. Отже, можна стверджувати, що майбутні спеціалісти з соціальної роботи в малій мірі володіють інструментарієм здійснення соціальної роботи з сім'ями, які зазнають СЖО, адже більшість з опитаних не може підібрати жодних методів роботи з даною категорією клієнтів.

Рис. 1. Самооцінка студентами свого рівня знань і умінь працювати з сім'ями, які опинилися в СЖО.

За допомогою дослідження, ми визначили як насправді студенти-магістранти оцінюють свої можливості працювати з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах. Отже, 45% (9 осіб) опитаних оцінюють свої знання задовільно, 30% (6 осіб) студентів вказують на недостатній рівень володіння необхідними знаннями по роботі з сім'ями в СЖО, 15% (3 особи) респондентів мають середній рівень і лише 10% (2 особи) опитаних оцінюють свої знання та уміння на високому рівні. Дана самооцінка вказує на низький рівень обізнаності студентів у сфері надання послуг сім'ям з складними життєвими обставинами.

Рис. 2. Надання студентам-магістрам конкретної інформації по роботі з сім'ями, які перебувають в СЖО.

Результати дослідження дають змогу з'ясувати, факт надання студентам вичерпної інформації по специфіці роботи з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах. Отже, 45% (9 осіб) респондентів стверджують, що дана інформація надавалася частково. 30% (6 осіб) опитаних вказують на недостатність інформації, так як сім'ї з СЖО розглядалися в загальному контексті і робота з ними не достатньо конкретизувалась. 20% (4 особи) студентів запевняють, що інформація по здійсненню роботи з даною групою клієнтів надавалася в повному обсязі і 5% (1 особа) опитаних наголошують на тому, що дана категорія сімей не підлягала розгляду. Тому зі слів опитаних можна стверджувати, що висвітлення інформації по специфіці роботи з сім'ями, які перебувають в СЖО для студентів-магістрантів здійснювалося на середньому рівні, адже студенти частково ознайомлювалися з деталями роботи по даній категорії сімей, так як робота з ними не конкретизувалась, а просто розглядалася в загальному контексті.

Якщо порівнювати засвоєні знання, уміння і навички по роботі з сім'ями, які перебувають в СЖО здобуті під час аудиторних занять чи на практиці, то в основному більшість опитаних стверджують, що більшість інформації і конкретизоване уявлення роботи з даними клієнтами вони здобули на практиці. Підтвердженням цього є відсоткове співвідношення аудиторної інформації і здобутої на практиці, як 40% до 60%.

Отже, проаналізувавши результати опитування, ми визначили низький рівень готовності майбутніх соціальних працівників

працювати з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах. Адже опитані студенти-магістри поверхнево орієнтуються в обставинах СЖО, навіть тих котрі затверджені законодавством України. Володіють недостатнім рівнем обізнаності потенційних отримувачів соціальних послуг з причин виникнення СЖО. Не можуть підібрати відповідні напрями і методи роботи з сім'ями, які зазнають СЖО, адже 65% (13 осіб) студентів-магістрантів, відповідаючи на запитання анкети, не змогли згадати жодного напрямку і методу роботи з даною категорією сімей. І хоча більшість опитаних в загальному розуміють, що таке складні життєві обставини; орієнтуються в класифікації сімей з СЖО, так як змогли правильно підібрати поняттям (благополучні сім'ї, сім'ї групи ризику, неблагополучні сім'ї та асоціальні сім'ї) їх характеристики; знають, що виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та соціальний супровід таких сімей (осіб) та дітей здійснюються Центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а обов'язковою складовою для визначення стратегій втручання соціальної допомоги спрямованої на подолання СЖО сім'ї є оцінка потреб дитини та її сім'ї, а також обстеження житлово-побутових умов проживання родини. Проте, оцінюючи свої можливості працювати з сім'ями у складних життєвих обставинах майже всі студенти оцінили рівень своїх знань та умінь для роботи з даною категорією клієнтів в межах недостатнього та задовільного, тобто до оцінки 3 за 5 бальною шкалою. Дана самооцінка вказує на низький рівень обізнаності студентів у сфері надання послуг сім'ям з складними життєвими обставинами. Підтвердженням браку знань по роботі із зазначеною категорією сімей є результати опитування, які вказують на середній, а в деякій мірі недостатній рівень викладу матеріалу по специфіці роботи з сім'ями, які перебувають в СЖО, адже студенти зазначили часткове ознайомлення їх з деталями роботи по даній категорії сімей, а також надали більшу перевагу здобутим знанням на практиці ніж за допомогою аудиторних занять. Крім недостатнього володіння студентом набору засобів для забезпечення високого професіоналізму у роботі з конкретною категорією клієнтів, ми визначили серед студентів-магістрів намір працювати за здобутою спеціальністю. Результати даного дослідження, виявилися не втішні, адже 55% опитаних не можуть дати відповідь на поставлене

запитання, так як ще не вирішили хочуть бути соціальними інспекторами, чи ні. Зате 35% студентів вже визначилися, і стверджують, що не хочуть працювати по спеціальності. Таку позицію молодих людей можна пояснити трьома чинниками: 1) наявність кризової ситуації у нашій державі; 2) мала заробітня плата у соціальній сфері; 3) невпевненість у власному професіоналізмі. Сукупність цих чинників лякає молодь і призводить до працевлаштування не за спеціальністю.

Таким чином, результати діагностики готовності майбутніх соціальних працівників щодо роботи з сім'ями, які опинилися в СЖО, вказують на недостатній рівень надання інформації майбутнім соціальним працівникам для конкретної роботи з сім'ями, які зазнають складних життєвих обставин. Адже аналізуючи навчальний план, ми вияснили, що висвітлення основних аспектів соціальної роботи з різними категоріями клієнтів проводиться в межах двох дисциплін, тому логічно можна вважати, що вивченню алгоритма проведення соціального обслуговування сімей з СЖО, як окремої категорії клієнтів приділяється мінімум годин, що в кінцевому результаті мінімізує можливість пояснити студентам специфіку роботи з даною категорією клієнтів і спричиняє поверхневість знань, умінь та навичок у роботі з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Також, висновки діагностики зазначають низький рівень готовності майбутніх соціальних працівників працювати з сім'ями, які опинилися в СЖО. Адже, поаналізувавши анкетне опитування студентів, можна стверджувати, що магістри соціальної роботи володіють базовими знаннями соціальної роботи з сім'ями, які перебувають в СЖО, але конкретних умінь та навичок по роботі з даною категорією клієнтів вони не мають.

Отже, можна зробити висновок, що підготовка магістрів соціальної роботи здійснюється на середньому рівні, так як взагалішому охоплює вивчення специфіки соціальної роботи різних категорій населення. Проте для професіоналізму майбутнього соціального працівника необхідно конкретизувати знання, уміння і навички для кожної сфери соціального обслуговування окремо. Тобто дати можливість студентам не лише засвоїти конкретні знання, алгоритми роботи та послідовність здійснення соціального обслуговування тих чи інших клієнтів, а й змоделювати певне уявлення роботи з окремими клієнтами соціальної роботи та

програти сценарії конкретних дій по вирішенню різних ситуацій, у нашому випадку, по роботі з сім'ями, які перебувають в СЖО включаючи профілактику, мінімізацію та подолання складних життєвих обставин.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються в розробці програми формування знань умінь та навичок для майбутніх фахівців соціальної сфери, щодо роботи з сім'ями, які опинилися в СЖО, що дозволить конкретизувати специфіку роботи з даною категорією клієнтів.

Список використаних джерел

1. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. – 2-ге вид. / М.П. Лукашевич, І.І.Мигович. – К.: МАУП, 2003. – 168 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Lukashevich M.P., Migovich I.I. Teorija i metodi social'noi roboti: Navch. posib. – 2-ge vid. / M.P. Lukashevich, I.I.Migovich. – К.: МАУП, 2003. – 168 s.

Voloshanovska A. O., Spivak V. I. Diagnosis of the readiness of future social workers to work with families who were in difficult living conditions. To date, no Ukrainian family is insured against difficult life circumstances. After all, the problems of the present only increase family conflicts, and the unpreparedness of family members to recognize the crisis situation in their family and overcome their family problems, either on their own or with the help of socio-psychological specialists, leads to aggravation of both interpersonal conflicts between family members and asocial problems, which the family cannot self-overcome and ultimately find itself in difficult life circumstances. Statistical data of the LSO within our city is not quite comforting, as there is an annual increase in the number of families with difficult life situations. According to statistics, in the Center for Social Services for Family, Children and Youth, there were 316 families registered in 2015 as having difficulty living conditions, in 2016 - 325 families, and in 2017 - 342 families are in difficult living conditions, in which 1077 people live, including 646 people over 18 and 431 children under the age of 18 years. In our opinion, this is a sufficient number of people who due to their circumstances do not have the ability to overcome complex life

circumstances and require highly skilled assistance from the side of specialists. Therefore, there is a need to clarify the level of readiness of future social workers to work with family groups in LWC.

The article describes the characteristics of the study of the process of training specialists in social work with families who have been in difficult living conditions, which enables them to identify the level of knowledge, skills and abilities of future social workers in preventing, minimizing and overcoming the LSH in the family.

Key words: social worker, families with difficult life circumstances, training of specialists.

Отримано 8.02.2018

УДК 37.013.77

Ю. В. Галецька
yuliyagala@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН НЕУСПІШНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Галецька Ю. В. Особливості дослідження причин неспішності молодших школярів. Труднощі адаптації та проблеми навчання у школі можуть мати однакові зовнішні прояви, які відображаються у поведінці дитини, її успішності, стосунках у колективі, але їх причини, фізіологічні та психологічні механізми, їх етіологія можуть бути зовсім різними. Тому важливо вчасно виявити фактори, від яких залежить успішність навчання. Виявлення групи причин неспішності дає змогу розробити зміст подальшої роботи з невстигаючими учнями. Метою нашої статті є висвітлення особливостей дослідження причин неспішності молодших школярів, опис методів, які використовуються при вивченні цієї наукової проблеми, зокрема, особливості використання спостереження, бесіди, тестів, проєктивних методик, вивчення продуктів діяльності для визначення причин неспішності молодших школярів. Визначено етапи психологічного